

Düşüncenin taşıyıcısı olarak anadil ve eğitimin dili

Dr. Lütfü Hanoğlu

1962'de Manisa'da doğdu. 1985'te Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Mecburi hizmetini 1985-88 yılları arasında pratisyen hekim olarak Mardin'in Silopi ilçesi'nde yaptı. 1988-92 arasında Bakırköy Ruh ve sinir Hastalıkları Hastanesinde Nöroloji İhtisası yaptı. 1993-2000 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi 3. nöroloji kliniğinde başasistan olarak çalıştı. 1996'da Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi nöropsikoloji laboratuvarı ve davranış nörolojisi konsültasyon polikliniğini kurdu ve yönetti. 2000 yılından itibaren devlet hizmetinden ayrılarak özel sektörde çalışmaya başladı. Hanoğlu halen Özel Nisa Hastanesi'nde çalışmaktadır.

Bugün giderek daha fazla küçülen, internet, TV kanalları vb. aracılığı ile birbirine bağlanan bir dünyada yaşıyoruz. Bu durum aynı zamanda iletişimimizin kaynağı olan dilimizin de toplumun tüm kesimlerinde değişimine yol açıyor; yeni bir dil yani İngilizce aracılığı ile yeni bir kültürel doku oluşturuyoruz; bundan sakınamıyor, korunamıyoruz.

Tabii bunun bir yansımasını da eğitimde yabancı dilin ağırlığının giderek artması ve çeşitli eğitim düzeylerinde kendini göstermesi biçiminde yaşıyoruz. Türkiye'de, Türk öğrencilere Türk bilim adamları tarafından İngilizce an-

latılan üniversite dersleri, ta ilkokuldan (hatta anaokulundan) başlayan sıkı yabancı dil eğitimi verme iddiasında özel okullar, kökleşmiş yabancı dil eğitimi veren ve ilgili devletin desteklediği (yani o kültürün eğitiminin de verildiği), normal müfredattan farklı işleyip Milli Eğitim Bakanlığı lise diplomasının yanı sıra, kendi ülkesine ait lise diploması da veren "devlete ait" orta öğretim kurumları. Ve bu "devlete ait" orta öğretim kurumlarına olan büyük teveccüh, yerleştirme sınavlarında en fazla istenilen, tercih edilen ve üst sırayı alan okulların onlar olmaları. Dolayısıyla nesillerimizin en seçkin beyinlerinin önce bu okullardan geçiyor olması. Artık lisansüstü düzeyde değil, hemen lisele- rin bitirilmesiyle yurt dışında okuma

çabasının ve olanağının çok artmış olması yaşadığımız gerçekler.

Bu durum günümüzde yukarıdaki nedenlerle iyice alevlenen bir "eğitimin dili" sorununu dayatmıştır. Aslında bu konudaki literatür gözden geçirildiğinde, hepimizin yakından yaşadığı günlük hayattaki gerçekliklere zıtlık teşkil edercesine ağırlıklı olarak Türkçe eğitimi savunan ateşli yazılar /yazarlar sahneye hakimdir. Bu konuda sanki söyledüğümüz, düşündüğümüz, umduğumuz başka, yaptığımız başka gibidir.

Oktay Sinanoğlu şöyle diyor: "Bugün anadilinden başka dille eğitim yapan ülkeler zamanla İngiliz veya Fransız sömürgesi olmuş, sonra resmen ba-

Bir kültürün mensupları için kendi kültürlerini korumaya çalışmak, onun devamını istemek en doğal hak gibi görünmektedir. Ama günümüzde hemen her yeri birbirine benzeyen bir dünyada, farklı kültürlerin eriyip yok olarak aynılaştığı bir dünyada bu tehlide nasıl karşı durulabilir? Ayrıca sarkacın öbür ucunda yalnızlaşarak yok olma / dağılma korkusu da vardır.

ğirmsiz sayılmış, ama dil emperyalizmine kurban gittiği için bir türlü sömürge-likten kurtulamayan ülkelerdir... Türkiye ne zaman sömürge olmuştu ki? Olmasın diye niçin Kurtuluş Savaşı verdi ki? Sonunda bir avuç şerefsizden oluşan bir hiyanet şebekesi, İngiliz muhipleri ve Amerikan mandacılarının ahfadı, binlerce yıllık koca Türk milletini toptan uyutsun; tarihini, dilini, töresini, inancını unuttursun; onu çil yavrusu gibi dağıt-sın; arasına olmadık nifak soksun; sa-nayisini, tarımını, hayvancılığını yok et-sin; parasını çürütsün; Avrupa'ya kör bir Pazar, İngiliz'e hamal etsin diye mi? Eğitimi bir başka dilden yaptırınlar gençlerinin düşünme kabiliyetini her gün körletmekte; onlara sömürge evla-dı ruhu, acenta-kafalılık ve aşağılık duygusu aşılacaktır... Sonuçta Tür-kiye, bilim ve tekniğini geliştirip onu kendi milli çıkarları için kullanır hale ge-tirememektedir." (1)

Görüldüğü gibi dil ya da basitçe ya-bancı dilde eğitim sorunu asla kendisi ile sınırlı, salt pratik amaçlar örgüsünü içeren bir sorun değildir. İçinde belki de yaşadığımız en temel problemi, Osmanlı'dan bu yana taşıdığımız Batı karşısında yenik düşmenin nasıl aşıla-cağı problemini taşır. Dolayısıyla üretilen çözümler ya da tercihler aslında bu temel soruya birer çözüm önerisidir de aynı zamanda.

Murat Belge'nin Türkçenin günümüze kadarki serüvenini anlattığı yazısı, so-runun bu geniş tarihsel perspektifini ve ruh halini göz önüne seriyor. "0 gün yaşayan Osmanlı aydınının dolaysızca gördüğü durum, eski imparatorluğun

«elden gidişi»dir. Yüzyıllardır yüzü Batı'ya dönük duran Osmanlı devleti-nin bu konumu ile Batı'ya üstün gelme umudu kalmamıştır. Ancak bu ezikliği duymakta olan bu aydın, aynı zaman-da bir vakitlerin güçlü bir imparatorlu-ğunun gururlu mirasını da varlığında yaşatmaktadır. Bu nedenle, Batı karşı-sında yenilmeye karşılık yeni bir alanda büyümeyi düşlemektedir (İmparatorluk geçmişi olmayan bir başka yoksul ülke; örneğin bir Nijerya ya da Kongo, ezikli-ğine karşı tepkisini bir imparatorluk kurma özlemiyle dengeleyemezdi.) Bu yeni alan belli ki Doğu'dur. Yani ya İslam ya da Türklük temelini bağlı olarak büyümek ve Batı'nın gücüne karşı böy-le bir yeni güç kazanmak, o günün ay-dınlarına çekici bir hedef gibi görün-meye başlamıştır. Dil de, işte bu çok kendine özgü «sorunsal»ın bir parçası haline gelmektedir. Doğal olarak, İslamcı büyümeden yana olanlar Os-manlıcanın bileşiminden çok da şikâyetçi değillerdir. Türklüğü temel alanlar ise bu dilsel yapıyı uzun vadeli amaçlarına bir engel gibi görme duru-mundadırlar." (2)

Ama burada iki ucu keskin bıçak durumu vardır. Bir yandan kimliğimizi kaybetme, hâkim kültür içinde eriyip gitme korkusu; diğer yandan küresel olana katılmama, bunun dışında kalıp izole olma korkusu, yani her iki türlü de yenilgi.

Sorunun bu iki yönlülüğünü, Hilmi Ya-vuz Zaman Gazetesindeki köşesinden, Türk aydınının Batı ile ilişkide temel un-sur olarak gördüğü bilimde özellikle önemli olan istilahlara, bilimsel ve felsefi terimler ile ilgili tartışmaları aktararak gösteriyor: "Peyami Safa, 'İstilah Davası' başlıklı bir yazısında, terimler meselesinin bir Medeniyet meselesi oldu-ğunu öne sürer. Ona göre, bir millet hangi medeniyete intisap ettiyse, o medeni-yetin bilim (ve felsefe) terimlerini kul-lanması gerekir; bilim ve felsefe bir medeniyet meselesidir ona göre, yerel veya ulusal bir kültür meselesi değil! Peyami Safa, bilim ve felsefe terimleri konusunda bir medeniyete 'mensubiyet'i kriter olarak alırken Rıza Tevfik, bir medeniyete 'aidiyet'i kriter olarak alır. Rıza Tevfik, değerli dostum Prof. Dr. Abdullah Uçman'ın bir çalış-masından öğrendiğimize göre, 'Şi'r-i millide Türklüğün en samimi ruhunu, en asil hissiyatını söyletmek taraftarı-yım. Çünkü mümkündür ve lazımdır. Fakat istilah (terim) bahsinde bu müm-kün değildir ve o kadar da lazım değil-dir' der ve bilim ve felsefe terimlerinin Arapçadan alınmasında ısrar eder."(3)

Aslında bu konuda yazarların kahir ek-seriyeti, Türkçeyi savunmaya, yabancı dilde eğitimin kötücül tarafına karşı bizi uyarmaya çalışırken sorunun diğer ta-rafını da yok sayamadıklarını gösterir.

Atilla İlhan şöyle diyor: "Tartıştığımız konu, 'Türk öğrencileri ve Türk aydınla-rı yabancı dil öğrenmesin' konusu de-ğildir. Yabancı dil öğrenilmesine bir iti-razımız yok. Hepimiz elbette yabancı dil öğrenmek zorundayız. Ben yabancı dil öğrenmeseydim birçok şeyi bileme-yecektim. Çünkü kitaplar Türkçeye çevrilmiyordu. Bu bakımdan yabancı dil öğrenmek ayrı bir şeydir, yabancı dille öğretim yapmak ise farklı bir şey-dir. Yabancı dille öğretim yaptığınız takdirde büyük ölçüde kitaplar yaban-cıdır. Yabancı kitaplar ise size kendini kabul ettirir. Bu kitaplar vasıtasıyla ya-bancı bir kültürün zararlı boyutları size aşılır. Ve siz kendi ülkenize yabancı-laşırsınız." (4)

Yukarda gördüğümüz, yabancı dille eğitime karşı çıkan düşüncelerin hemen tamamı değişik şekillerde, "Dil kültürün taşıyıcısıdır" iddiası üzerinden sıkıntılarını dile getiriyorlar. Yani dil kültürün taşı-yıcısı ise; onu kaybeder, yabancı bir dil-le değiştirirsek kültürümüzü, kendi benliğimizi de kaybederiz. Bu konuda yazılanların oldukça geniş bir gözden geçirmesini Prof.Dr. Recep Öztürk'ün yazısından izlemek mümkün. (5)

Bir kültürün mensupları için kendi kül-türlerini korumaya çalışmak, onun de-vamını istemek en doğal hak gibi gö-rünmektedir. Ama günümüzde hemen her yeri birbirine benzeyen bir dünya-da, farklı kültürlerin eriyip yok olarak aynılaştığı bir dünyada bu tehlide na-sıl karşı durulabilir? Ayrıca sarkacın öbür ucunda yalnızlaşarak yok olma / dağılma korkusu da vardır. Sadece kültürüne sahip çıkmak yani onun taşı-yıcısı olan diline sahip çıkmaya çalış-mak sorunu çözecek midir?

Bu soruyu şimdilik bir kenara koyup sorunu daha temel bir açıdan görme-ye çalışalım. Sorunu netleştirmek, zih-nimizi berraklaştırmak için sorunun temelinde iki ana savsöz üzerinde otur-makta olduğunu ve tartışmaların bu iki temel düşünce üzerinden yürüdü-ğünü söyleyebiliriz. İlki ve hâkim ola-nı, yukarıda gösterilmeye çalışıldığı gibi, "Dil kültürün taşıyıcısıdır" temel argümanıdır. İkinci argüman ise, "Dil düşüncenin taşıyıcısıdır". Bu savın açılımı, düşünceyi ana dile de bağlar. Biraz daha açarsak, bu argümana göre; dil düşünce ile sıkı sıkıya ilişki-lidir ve ana dil de düşüncenin oluşup olabildiğince keskinleşmesi, kemal derecesini bulabilmesi için gereken yegâne yataktır. Ana dilden başka bir dil, düşüncenin amaçlanan ihtiyaçları gelişimini sağlamaya yeterli olamaya-cak, onun köksüz, çağrışımsız ve gü-dük kalmasına yol açacak düşünce gelişimi için ancak sığ bir su veya çor-ak bir toprak sunabilecektir. Ve hiç-bir güçlü düşünce ya da düşüncenin

gücü ana dilin mümbit toprağı olma-
dan serpilemez.

Bu alanda yazılanlara baktığımızda, ilk yaklaşımın aksine bu ikinci teze atfın çok az, bazen sadece bir sezdirme, işaret etme biçiminde ortaya çıktığını görmekteyiz. Pek çok yerleşmiş bilgisyar terimini Türkçeleştirmiş olan Prof. Dr. Aydın Köksal bir söyleşide, Batı aydınlanması ile ilişkilendirerek işin kaynağının her toplumun içinde yetiştiği dili kullanmasının olduğunu söylüyor: "Türkçe terim kullanırsanız köylüsü, kentlisi, kapıcısı anlar ve düşünme olasılığı artar. İşin bir hokus pokus olmadığı, işin bir büyüclük olmadığı anlaşılır. Köylü, kentli, kapıcı ya da çirak, sıradan insan, köyden yeni gelmiş Türk, anlamaya bir başlarsa ve bütün evreni böyle görmeye başlarsa fizik dahil, kimya dahil ilkokul dersleri dahil, işte o zaman insanlar üfürükçülükten, bilmem neden kopup doğrudan doğruya düşünen kafalara yavaş yavaş sahip olmaya başlar. Bu aslında son derece çekici bir olay, bunu yapmaya aydınlanma deniyor. Aydınlanmanın temel direği, ilk anadiliyle konuşmaya başlamaktır. Bilimi, yönetimi bütün dünyayı algılamayı, anadiliyle yazmaya, çizmeye, konuşmaya başlamak aydınlanmadır. Bunun sonucu özgürlükler gelir, demokrasi gelir. Düşünmeye bir başlandı mı kimin gerçekleri bulacağı kestirilemez." (6)

Bizim üzerinde durmak istediğimiz ve daha temel nitelikte bulduğumuz yaklaşım biçimi budur. Çünkü ancak düşüncenin gücü hem kendi başına evrensel kültüre, insanlığın ortak mirasına katkıyı, hem de geldiği kaynağın yani kendi kültürünün ayakta kalmasını sağlayabilir. Yani biraz önce bırakmış olduğumuz sorunun yanıtı da bu ikinci savın tartışılması ile ortaya çıkabilir. Ve kanımca ilkinin aksine bu savı, yani dilin düşüncenin taşıyıcısı olduğu, düşüncenin oluşumu, gelişimi ve üretimi içinde temel nitelikte olanın da ana dil olduğu savının geçerli olup olmadığını bilimsel platformda, psikolinguistiğin ve kognitif nörobilim verileri ışığında gözden geçirebilir, bir doğruya ve giderek sadece itiraz ve umut etmekte kalmayıp belki bir yol haritasına sahip olabiliriz.

Şimdi bilim bize dil, dilin öğrenilmesi ve ne işe yaradığı konusunda neler söylüyor ona bir bakalım.

Chomsky'nin dilbilim alanında çığır açan düşüncesine göre, dillerin görünüşte birbirlerinden çok farklı özelliklerine karşın, tüm dillerde değişmeyen ortak bir yapı vardır ve bu temel yapı cümlelerin yüzeysel yani gramatik özelliklerinden çok cümlelerin anlamı ile ilgilidir. Yine Chomsky'ye göre bu yapılar insan zihninin doğuştan gelen düzenleyici prensiplerini yansıtır. Çocuklar,

dil öğrenmeye adanmış özel bir nöronal donanımına doğuştan sahiptirler. (7-8) Ama çocuklardaki bu gizil gücün ortaya çıkıp gelişkin bir hal alabilmesi için dilin konuşulduğu sosyal bir ortam zorunludur. (8)

Gerçekten çocukların dil öğrenmede gösterdikleri hız ve beceri şaşırtıcıdır. Bütün kültür ve sosyoekonomik düzeylerdeki istisnasız her çocuk, doğumundan sonra maruz kaldığı dili hızla öğrenir. Oysa dil ortamının yokluğunda çocuğun doğasında açıkça var olduğu anlaşılabilir bu gizil güç ortaya çıkamaz. Vahşi doğada (kurt çocuk vb.) veya ebeveynlerinin psikiyatrik sorunlarından dolayı dilin kullanılmadığı bir ortamda büyüyen çocuklar eğer dil öğrenimi için kritik olan belirli bir yaş geçmişlerse, daha sonra dil ve sosyal ortam ile temas etseler bile artık konuşma yeteneğini kazanamazlar. (8)

Daha başlangıçta her şey sesle başlıyor gibidir. Dili oluşturan temel seslere fonem adı verilir. Türkçede 29 fonem mevcuttur. Dünya dillerinin bütünü düşünülürken 900 kadar ünsüz ve 200 kadar ünlü vardır. Her bebek başlangıçta bu seslerin tümünü çıkarır ve anlama yeteneğine sahipken o toplumun kullandığı dil, çocuğun başlangıçta çıkarttığı/anladığı bu geniş ses repertuarını ana dilinin seslerine sınırlayan bir rol oynar. Yaklaşık 10 -12 aylıkken anadile özgü olmayan sesler o çocuğun repertuarından tamamen çıkar, çocuk ana diline yönelir ve diline yabancı sesleri algılama yeteneği kaybolur. Değişik uluslardan 6 – 10 aylık bebekler dinlendiğinde herkesin kendi bebeğini ayırt edebildiği saptanmıştır.(9)

Bu durum aslında beyinde ortaya çıkan değişikliklerle paralel giden bir süreçtir. Yani biyolojik gelişim toplumsal koşullar ile karşılıklı etkileşir ve beyni biçimler. İnsan beyni en fazla sinir hücresine ve şekillenmemiş ama yaygın hücreler arası bağlantılara, doğduğu zaman sahiptir. Büyüme ve gelişme bir yönüyle bu hücrelerde kayıp, kaotik ve belirlenmemiş hücreler arası bağlantıların azalıp belirli yönde biçimlenmesi demektir.

Bebekler 5-7 aylıkken konuşmaya benzer sesler çıkarmaya başlar. 7-8 aylarda düzgün hecelerle bazı kelimeler söyleyebilir, bir yaşındaki çocuk cümleye benzer kelime gruplarını arka arkaya getirebilir; 18 aylık çocukta kelime öğrenme hızı aniden artar, bir arada kullandığı kelime kombinasyonları farklılaşır; 2 yaşındaki çocuk cümle içinde anlamlı sözcük gruplarını zengin biçimde kullanmaya başlar ve 3 yaşındaki çocuk gramer kurallarının gerektirdiği kelimeleri kullanmaya başlar. Aynı zamanda konuşma akıcı ve kendini ifade eder şekli almıştır. (8,9)

Chomsky'nin dilbilim alanında çığır açan düşüncesine göre, dillerin görünüşte birbirlerinden çok farklı özelliklerine karşın, tüm dillerde değişmeyen ortak bir yapı vardır ve bu temel yapı cümlelerin yüzeysel yani gramatik özelliklerinden çok cümlelerin anlamı ile ilgilidir. Yine Chomsky'ye göre bu yapılar insan zihninin doğuştan gelen düzenleyici prensiplerini yansıtır.

Çocuğun dil gelişiminde izlenen bu seyri şu beyinsel süreçler paralel olarak takip eder.

Beynin değişik ve uzak bölgeleri arasında 8 ve 9'uncu aylarda kurulan sinirsel bağlantılar, sözcük anlamının oluşumu ve o dile özgü seslerin yerleşmesi ve anadile yabancı seslerin ayıklanması açısından önem taşır. Yine 16 – 24 ay arasında izlenen kortiko-kortikal (bir beyin kabuğu bölgesinden diğerine) sinaptik (hücreler arası) bağlantıların sayısında görülen hızlı artış, sözcük dağarcığındaki artışla ilişkilendirilmiştir. (9)

İnsan beyninin dil ile ilişkili diğer bir özelliği, dilin beyinde büyük ölçüde sol beyin yarıküresi tarafından işlenmesidir. Bu nedenle Sol frontal 44'üncü alanda (Broca) 18 - 36 ay arası daha fazla dendrit (yani bağlantı) gelişir. Buna paralel olarak bu dönemde hece ve sözcük bileşimleri artar ve el tercihi yerleşmeye başlar. Yine sol frontotemporal asosiasyon korteksinde 2 - 5 yaş civarı izlenen "sinaptik patlama" yani hücreler arası bağlantılarda aşırı artış,

dil bilgisinin gelişimini sağlar. (9)

Bu olay beyin kan akımını, yani beyindeki bölgesel aktivite artış miktarını ölçen görüntüleme yöntemleri ile de (SPECT, PET) tespit edilmiştir. 5-7 yaş arasında izlenen serebral metabolizma artışı yine sözcük patlaması kavramlarının kullanımının oturması ile ilişkilendirilmiştir. Gelişimin doruk noktasını temsil eder. 4'üncü yaştan itibaren görülen sinaptik yoğunlukta azalma ise kompleks dil bilgisi yetisinin gelişmesi ve artık ikinci bir dil öğrenme yeteneğinin azalmasıyla ilişkilidir. (9)

Farklı dilsel işlevlerin (semantik, gramer, anlama, okuma gibi) gelişimi ile ilişkili beyinsel alanların gelişimi ve devrelerin organizasyonu farklı yaşlarda tamamlanır. Semantik ile ilgili BA45 için bu asimetri 5 yaş civarında saptanırken gramer ile ilgili BA44 içinse 11 yaş civarında bulunmuştur ki bu çocuktaki dilin anlamsal ve gramatik gelişimlerinin tamamlanması zamanlarıyla uyumludur. (Erişkin düzeyinde gramatik düzgün konuşma 10 yaş civarında tamamlanır) Normal çocuklarda dili işitsel düzeyde işleyen devrelerin 5 yaşına kadar taraf seçmiş olduğu belirlenmiştir. Bu yaştan sonraki hasarlarda ciddi afazi izlenir.

Okuma ile ilgili devrelerde ise 6-7 yaş civarında tam bir lateralizasyon izlenir. Dil 12 -18 aya kadar öğrenilir, kritik dönem 12 -14 yaş arası kapanır. (9)

Görüldüğü gibi çocuğun psikolinguistik açıdan gösterdiği gelişim aşamaları mutlaka beyinde karşılığını bulan bir dizi değişikliklerle ilişkilidir. Dil için doğuştan getirilen beyinsel organizasyon, belli bir yaş civarında ortamda bulunan bir dili öğrenmek, onunla şekillenmek üzere kendini yani beyni değiştirir ve bu değişiklik başka bir organizasyonun oluşmasını dışlayacak bir şeydir. Beyin düşünce organizasyonu ve ana dil için kendini şekiller ve kapar. Sözü öz, insanda temel olan dil yapısı ana dildir ve bu beyni bir anlamda öğrenme süreci içerisinde fiziksel olarak ta değiştirir, dönüştürür, format-

lar. Ana dil diğer dilleri farklı işitecek şekilde beyin işleyiş tarzını değiştirir. Ana dili İngilizce olanlar l ve r seslerini kolayca ayırırken Japonlar bu sesleri ayırmada güçlük çekerler. (7)

Peki, ana dil insanın bir dil sahibi olabilmesi için bu ölçüde organik bir temel ise, düşünce ile dilin ilişkisi nasıldır? Bununla ilgili ilk veriler, insan dil ortamı dışında yetişen çocuklardan gelmiştir. İlki kurt çocuk örneğinde olduğu gibi vahşi doğada bulunmuş çocuklardan edinilen bilgiler bize göstermektedir ki yukarıda anlatılan kritik yaş dönemlerinin üzerinde bu çocuklar yeniden dil ortamına getirilirse hem dili öğrenemiyorlar, hem de düşünsel bir gelişim gösteremiyorlar. (9) Diğer bir örnek, işaret dili de öğrenme olanağı bulamayan sağır dilsizlerden gelir. Görülmüştür ki bu çocuklarda zihinsel gelişim tam olamamaktadır. (10)

Buradaki birinci sebep, sözcüklerin ilk kazanımlarının nasıl olduğu ve onların neyi temsil ettikleri ile ilişkilidir. Çocuğun ilk anlamlı sözcüğe ulaşması dil ve düşüncenin buluşması anlamına gelir. Çocuk genelleme ve sınıflama yetilerini edinmeye önce bir şeyin ismini öğrenerek, sonra bu ismin uygulandığını öğrenerek ve daraltarak başlar. (9)

Vygotsky'e göre de, bir sözcük tek bir nesneyi değil, bir nesnel grubunu ya da sınıfını ifade eder. Bu yüzden her sözcük zaten bir genellemedir. Genelleme, düşüncenin sözlü bir eylemidir ve gerçekliği duyum ve algının yansıttığından tamamen farklı bir biçimde yansıtır.

Duyum ile düşünce arasında diyalektik bir sıçrama olduğu şeklindeki önermede böyle bir niteliksel farka işaret edilmektedir. Duyum ile düşünce arasındaki niteliksel farkın düşüncede sözcük anlamının da özünü oluşturan gerçekliğin genelleştirilmiş bir yansımasının bulunmasında yattığı söylenebilir. (11)

İkinci destek ise, dilsel materyalin nasıl anlaşıldığı ile ilgili çalışmalardan gelir. Çalışmaların gösterdiğine göre, dilsel bir metnin kavranması o konu hakkın-

daki bilgi düzeyi ile ilişkilidir. Çünkü dilsel bir materyalin anlaşılması, kişinin dünyayı nasıl düşündüğü ve yeni gelen metinle onun arasında kurduğu ilişkililik zemininde yani soyutlama ve yukarıdan aşağı eski bilgi ve kendi dilsel perspektifine dayanarak yeniden kurma işidir. (7) Buna göre yabancı bir dilde öğrenilen sözcüklerin çağrışımı ile ana dilin sözcüklerinin çağrışımı, yani temsil ve ifade, yani düşünme güçleri aynı değildir. Sözcüklerimizin çağrışımsal bağlarının azalması bizim zihinsel kurgumuzu azalması ve somutlaşması sonucunu doğurur.

İkinci dilin ana dilden farklı biçimde beyinde temsil edildiği ve farklı biçimde işlediği ile ilgili bir takım nörolojik bulgular da söz konusudur. Yapılan araştırmalara göre iki dillilerde (bilingual) ikinci dil, ana dilin beyinde temsil edildiği, normal dil alanlarından farklı bölgelerde temsil edilmektedir. Bu temsil farkı, öğrenmenin gerçekleştiği yaşla, öğrenmenin düzeyi ile de alakalı bulunmuştur. (12) Bu farklılık daha çok konuşmanın ifade edilmesi ve grameri ile ilişkili olan Broca alanında söz konusudur. Konuşmanın anlaşılması ile ilgili olan Wernicke alanında pek farklılık yoktur. Yine sözcüklerin anlamsal karşılıkları ile ilgili çalışmalarda da farklı metabolik aktivasyon saptanmıştır. (12) Bu bulgular ikinci dilin aslında ilk dilin öğrenilen kavramsal yapısını kullandığı, ayrı bir donanım oluşturmadığı nihayetinde kendini ortaya koymak için ona ihtiyaç duyduğu, aslında bir tür diğerine çevirmenin söz konusu olduğu düşüncesini destekler görünüyor. İlk dilin (anadilin) örtük, yani beyin bilinçsiz işleme sistemi ile ilişki içerisinde öğrenildiği ve beyinde bununla ilgili olarak temsil edilirken ikinci dilin, bilinçli olarak, çalışılarak beyin açık (explicit) sistemleri üzerinden öğrenildiği bulgusu da bunu destekler. (12) Yani tanımlanan bu beyinsel sistem farklılıkları nedeniyle anadil bilinç dışı ve hızlı, ikinci dil bilinçli ve yavaş süreçlerle işlenir. İkinci dilin anlamsal, kavramsal yapılarının öğrenilebilmesi için anadilin temel semantik yapısını tamamlamış olması gerekir.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, gerçekten insan düşüncesinin en önemli taşıyıcısı dildir. Düşüncenin olabilecek en üst düzeyde gerçekleşmesi, eski deyimle kemali için de zaten kendileri birer kavram olan kendi ana dilindeki sözcüklere ve onların derinlikli, zengin çağrışımlarına, bu yapı üzerine inşa edilmiş bir eğitime yani düşünceye ihtiyaç vardır.

1933 üniversite reformu sırasında kaydedilen şu anekdot bu durumu veciz bir biçimde ifade ediyor kanımca. Rektör Cemal Bilsel, Türkçe ders vermeyi red-

Tablo: Bilim dilinde iletişim katmanları		
Kimler Arasında	Kullanılan Dil	Amaç
Bilim adamından Bilim adamına	Terimler	Bilgi iletişimi
Bilim adamından Uygulayıcı uzmana	Terimler ve Temel kavramlar	Uygulama, kullanım
Bilim adamından Öğrenciye	Terimler, tanımlar ve açıklama	Eğitim
Bilim adamından Halka		Bilginin yaygınlaştırılması

deden Alman profesörlerden Röpke'ye neden Türkçe ders vermek için çaba harcamadığını sorduğunda Röpke'nin cevabı şöyle olmuştur; "Ne söylemek istiyorsam onu anadilimde söyleyebilirim. Ama Türkçe olarak sadece Türkçede söylemeyi öğrendiklerimi söyleyebilirim. Ve bu da ne kadar büyük bir çaba gösterirsem göstereyim bilimsel bir ders için yeterli değildir." (13)

Peki, bu noktaya ulaştıktan sonra ne yapmalıyız? Uluslararası yabancı dilleri tamamen ülkemizden eğitimimizden, bilimimizden kovmalı mıyız? Burada anahtar nokta, sorunun çözümünün tüm eğitim basamaklarında aynı olmasıdır. Çünkü ihtiyaçlar farklıdır. Yani öncelikle yabancı dil ve dil eğitimi meselesinde eğitimin bütün düzeyleri için ihtiyaçlarımızın yekpare olmadığını anlamalıyız. 'Erken kalkan yol alır', 'Biz işi sağlama alıp ana sınıfından eğitime başlayalım', 'Çocuk bizim çocuğumuz, nasıl olsa o kültürel olarak, zihinsel olarak kendine gerekeni alır', 'En zor olan yabancı dil öğrenmektir' düşünceleri aslında bir kolaycılık içerir.

Bu noktada Nadiye Sarıtosun'un aşağıdaki şemalaştırması üzerinden gitmek çok uygun görünüyor. (14)

Sarıtosun'un bu çerçeve içerisinde ne yapmamız, neden sakınmamız gerektiği konusunda pek başka bir şey ilave etmeye gerek bırakmayan düşünceleri şöyle: "Çağdaş anlamda bilimsel çalışma, sadece yeni buluşlarla ilgilenme çalışmalarını değil, bilimin halk kitlelerine iletilmesi ve toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi için yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarını da kapsar. Bu durumda doğal olarak bilim adamından öğrenciye ve bilim adamından halka bilgi iletişimi de söz konusudur. Bilim dilindeki bu iletişim katmanlarının çizgede görülen ilk ikisinde, eş düzeyde ve benzer bilgi birikimine sahip kişiler arasında iletişim söz konusu olduğundan sorun yoktur. Ama son ikisinde; yani bilim adamından öğrenciye ve halka bilgi iletimi ve aktarımı söz konusu olduğunda bilim dili büyük önem kazanır.

Bilim dili ulusal dilin bir parçası olarak görülmeyip yabancı dillere dayandırılmışsa, bilim adamı ile öğrencisi ve halk arasında iletişim kurmak çok zorlaşacaktır. Bu arada eğitimde, özellikle üniversite eğitiminde belli bir düzeyin korunması, en son gelişmelerin ve bilimsel çalışmaların gecikmesiz olarak izlenebilmesi de önkoşuldur. İşte bir ülkede eğitimin yabancı dillere dayalı olmasının nedenleri de bu noktada ortaya çıkar. Çünkü bir ülkede çağdaş araştırmaların verilerini ve bulgularını kesintisiz olarak yayımlayabilmek ve

eğitimde uygulayabilmek için, o ulusun anadilinin bütünlüğünü ve tutarlılığını bozmadan bir bilim dili oluşturmuş olması gerekir. Hatta bilim dilinin, günümüzdeki bilim ve teknik bilim hızına paralel olarak her bilim dalında titiz ve sürekli bir çalışma şeklinde hızla yürütülmesi şarttır. Gelişmekte olan pek çok ülke, bu çok emek ve özveri isteyen bilim dilini oluşturma çalışmasının üzerinde durmadıkları ya da üstesinden gelemedikleri için dil, düşünce, eğitim, bilim ve teknik bilim arasındaki o birbirini sürekli besleyen ve geliştiren etkileşimi göz ardı ederek sorunu yükseltilmiş yabancı bir dilde yaparak çözme yoluna giderler. Hatta uygarlığı bir an önce yakalama, o düşünce sistemine ulaşma ve zaman yitirmeme çabası ile ilkokuldan başlayarak bir yabancı dilde eğitim vermek de bu yanının bir sonucudur. Bu arada dillerini bilimsel gelişme hızına uyduramayan, yani bilim dilini oluşturamayan kimi ülkeler de, bazen düzeyi düşürmeyi göze alarak ve yabancı dillere tümüyle sırt çevirerek ulusal dillerini yükseköğretim dili olarak sürdürmeyi yeğlerler. Her ikisi de kısır bir döngü yaratacak olan bu uygulamaların kökeninde, ulusal dilin bilim ve eğitim dili olarak geliştirilmemiş olması yatar. İşte bir ülke için, anadilinin bilim ve eğitim dili olarak işlenip geliştirilmemiş olması, bu denli önemli bir ulusal sorun yaratır.

Bir kavramı mantık örgüsü içinde hiçbir noktada boşluk duymadan kavrayabilmek, üretkenliği yaratır. Çünkü kullanılan dilin mantığı, kullananın mantığından çok ufak bir noktada bile ayrılrsa, o kavramda, kavram alanında ve onunla ilgili çağrışım alanında boşluk olur; dolayısıyla düşüncede kopukluk yaşanır ya da düşünce hiç oluşamaz. (14)

Burada son olarak, özgün bilimsel üretimin son noktada sergilendiği vitrin olduğu için bu konu ile bağlantılı olarak çok önemli gördüğüm bir soruna, Türkçe bilimsel dergi sorununa değinerek yazıyı tamamlamak istiyorum. Sönmez, kendi bilimimizi üretebilmek için bu konuda, "Sonuç olarak nam olsun diye yabancı dergide ve yabancı dilde yayın yapmak, gelecek nesillerin affetmeyeceği, çok, çok yanlış bir uygulamadır kanısındayım. Uluslararası tıp dizinleri, bilimsel dergilerin İngilizce olmasını şart koşmamaktadır. Bizler, uluslararası niteliklere ulaşmış Türkçe yayınlanan, bilimsel dergiler yaratmalıyız. Moldova'da böylesi 5-6 dergi bulunmaktadır. Makalelerimizi yurt içinde yayınlanan, tüm dünyaya açık Türkçe dergilerde yayınlamalıyız" diyor. Yazar, yeni geliştirilen otomatik çeviri sitelerinin ve bir zaman sonra ortaya çıkacakları umulan konuşulan dili çeviren aygıtların, yabancı dille yayınlanan yayınların takip edilmesi sorununu za-

ten çözeceğini düşünüyor.(15)

Bu nokta, yani en üst düzeyde, artık olgun hale getirilmiş düşüncelerle yapılan mübadele, bilim adamlarının dünya ölçeğinde bilime katkıları, kendilerini ifadeleri noktasıdır. Bu da karşılıklı anlaşma ortamının sağlanması için ortak dili gerektirir. Yani yabancı dilin işlevi ortaklaşa anlaşma zemini sağlamaktır. Bu nedenle Türkçe bilim dergilerinin gerçek, amaçlanan işlevde bilimi üretmenin ve paylaşmanın bir medyası olmasını istiyor, bir yandan da kendi bilim adamlarımızı kemale ermiş zihinler olarak yetiştirmek istiyorsak, Sönmez'in önerdiği gibi sadece Türkçe dergiler kanımca sorunumuzu çözmeye yetmeyebilir, bu durum içe kapanmayı, izolasyonu getirir. Çözüm bilingual dergiler olabilir.

Kaynaklar

1. Sinanoğlu O. *Dil ve Eğitim, Türk Edebiyatı*, 272:14-15, 1996
2. Belge M. *Türkçe Sorunu, Yazko Edebiyat*, Mayıs 1982
3. Yavuz H. *Atatürk'ün Geometri Kitabı, Zaman* 16 Kasım 2008
4. Taşkın E. *Yabancı Dille Öğretim: Çıkılmaz Sokak* <http://www.turkceyasam.gen.tr/ydllogrt.html>
5. Öztürk R. *Yabancı Dille Öğretim Meselesi, Sağlıkta Nabız Dergisi* 2004; 4: 19-21 (İlgili yazı *Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bülteni* 1996,4:2-5'den alıntılanmıştır)
6. Prof. Dr. Aydın Köksal'la *Türkçede Terim Sorunu Üzerine Bir Söyleşi*. www.bilimbilmek.com/sayfa/aydin_koksal-turkce_bilim_ve_terim_sorunu.html
7. Solso RL, Maclin MK, Maclin OH. *Bilişsel Psikoloji*. Kitabevi / İstanbul 2005
8. Kandel ER, Schwartz JH, Jessell TM. *Principles of neural science*. Mc Graw Hill 2000
9. Korkmaz B. *Dil ve Beyin. Yüce Yayın* /İstanbul 2005
10. Sacks O. *Sesleri Görmek: Sağırın Dünyasına Bir Yolculuk, Yapı Kredi Yayınları* / İstanbul 2001
11. Vygotsky LS. *Düşünce ve Dil*. Kaynak Yayınları / İstanbul 1985
12. Ekiert M. *The Bilingual Brain* <http://journals.tc-library.org/index.php/tesol/article/viewPDFInterstitial/31/36>
13. Aşkın N. *Son devrim. A-C Yayınları/Ankara* 2008
14. Sarıtosun N. *Türkiye Türkçesinde Bilim Dili ve Terim Sorunu, 26-28 Mayıs 1994 /VIII. Dilbilim Kurultayı'nda sunulan bildiri metni*.
15. Sönmez HM. *Bilimsel Yayınlarımız, Türkçe Olarak Yurt İçinde Yayınlanmalı*. www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvvt/tep/sempozyum/msonmez1.pdf